

Вище професійне училище №3 м. Мукачєво

**ПРЕВЕНТИВНЕ
ВИХОВАННЯ**
здобувачів освіти
закладів професійної
(професійно –технічної)
освіти

(рекомендації для педагогів)



*Підготувала та впорядкувала
практичний психолог
Валентина МУЩЕНКО*

Превентивне виховання у навчальному закладі — це система підготовчих та профілактичних дій педагогів, спрямованих на запобігання формуванню в учнів негативних звичок, рис характеру, проявів асоціальної поведінки підлітків.

Актуальність теми: у підлітків падає інтерес до навчання, погіршується дисципліна, зростає кількість важковиховуваних підлітків, правопорушень, скоєних неповнолітніми.

Мета: запобігання аморальній поведінці учнів, формування почуття соціальної відповідальності підлітків за свою поведінку, що сприяє глибокому усвідомленню не лише своїх прав, а й обов'язків, сформування імунітету до негативних впливів соціального оточення.

Завдання: забезпечення виховання в учнів високих моральних рис, які є головним чинником вибору способів поведінки, забезпечення подолання окремими учнями шкідливих звичок і навичок, що сформувалися внаслідок помилок і недоліків виховання.

Практичне значення: полягає у забезпеченні комплексного впливу на фізичний, психічний, соціальний і духовний розвиток учня, сприянню формування здорового способу життя, навичок просоціальної поведінки, підвищенні ефективності профілактики асоціальних проявів у поведінці дітей та учнівської молоді.

Ефективність превентивного виховання

зростає, якщо:

- стимульовано здоровий спосіб життя й позитивну соціальну орієнтацію учня;
- використано активні форми й методи виховного впливу на учнів (діалоги, аутотренінги, дискусії, акції);
- використано досягнення педагогічної та психологічної науки;
- сімейно-училищне виховання здійснюється на засадах гуманізму, демократизму, доброзичливості партнерських взаємин.

Педагогічна превенція – це частина загального навчально-виховного процесу освітнього закладу. Вона має бути представлена двома основними групами засобів: загальною ранньою превенцією з усіма учнями і спеціальною превенцією з важкими учнями та їх батьками. Тому її слід розглядати, в першу чергу, як систему колективних та індивідуальних виховних впливів. Превентивну роботу слід будувати на базі вивчення причин відхилень у поведінці засобами педагогічної діагностики та прогнозування; з урахуванням специфіки кожного навчального закладу, рівня розвитку учнівського колективу; залучення важковиховуваних підлітків до практично-предметної та особистісно-ролевої діяльності, а також суспільно-корисної продуктивної праці.

Важливим засобом впливу є впровадження в позакласній роботі ефективних технологій виховання учнів, зокрема, технологій превентивного виховання.

Технологія превентивного виховання – це система заходів, які мають носити попереджувачий, випереджувачий, запобіжний характер і бути спрямовані, насамперед, на вдосконалення способу життя учнів, обрання ними правильної соціальної орієнтації.

Функції:

- діагностична (виявлення причин і факторів відхилень у поведінці);
- реабілітуюча (перевиховна, спрямована на подолання негативних проявів у поведінці);
- координуюча (координація зусиль, усіх зацікавлених виховних інститутів у попередженні і подоланні асоціальної поведінки);
- прогностична (передбачення можливих негативних явищ у поведінці неповнолітніх та ін.).

Всі превентивні заходи, які складають систему роботи навчального закладу по превентивному вихованню учнів ПТНЗ, можна розділити на **типи**: первинна, вторинна і третинна превенція (запобігання).

Первинна (переважна) превенція спрямована на збереження і розвиток умов, що сприяють здоров'ю, збереженню життя дітей і на попередження несприятливого впливу на нього факторів соціального і природного середовища. Вона є масовою і найбільш ефективною.

Основним завданням вторинної (ранньої) превенції є якомога раннє виявлення негативних змін в

поведінці дитини з метою попередження їх подальшого розвитку.

Важливим показником ранньої превенції є характер поведінки дитини: грубість, агресивність, брехливість, лінощі та інші негативні якості особистості які свідчать про спотворення ціннісних орієнтацій і недоліки внутрішніх регуляторів її поведінки.

Третинна (цілеспрямована) превенція включає сукупність заходів, спрямованих на попередження переходу відхилень у поведінці в більш важку стадію. Вона теж повинна бути індивідуальною і містити заходи по виявленню і усуненню конкретних недоліків родинного, учнівського і суспільного виховання.

Причинами відхилень у поведінці учнів є наступне:

1. Втрата інтересу до навчання.
2. Надзвичайно ускладнена життєва ситуація.
3. Несприятливе мікросоціальне середовище.
4. Психопатія або інші патології мозку.
5. Труднощі адаптації до шкільного життя,
6. Складні особливості особистості неповнолітніх.

Виховна технологія – це спосіб діяльності, взаємодія суб'єкта з об'єктом, комплекс засобів діяльності вихователя як суб'єкта виховного процесу, що спрямований на досягнення виховної мети та вдосконалення педагогічної діяльності.

Як свідчить педагогічна практика, з технологій превентивного виховання учнів ПТНЗ ефективними є

диспути, правова бесіда, філософський стіл, сократівська бесіда, правовий брейн-ринг, інтелектуальний хокей, рольові ігри, турніри, дидактичні ігри, бесіди за «круглим столом», прес-конференції, конкурси правозахисників, аналіз ігрових ситуацій, відкритий мікрофон, теоретична конференція та ін.. Впровадження їх в педагогічну практику класних керівників та застосування в позакласній виховній роботі забезпечить формування стійкого правового світогляду учнів, високий рівень їх правової культури та законопослушності, допоможе розвинути почуття громадськості, людської гідності, здатність усвідомити своє місце в суспільстві та державі, закріпить набуті різносторонні знання правознавчого характеру, особливо про права людини, вміння їх реалізувати, виховуватиме повагу до прав та основних свобод людини і громадянина.

У превентивному вихованні учнів ПТНЗ важливими є залучення до виховного процесу батьків, громадських організацій, самоврядування; координація взаємодії школи, сім'ї і громадськості. Співпраця навчального закладу з батьківською громадськістю, іншими суспільними виховними інститутами забезпечить стійкість і стабільність навчально-виховного процесу, сприятиме усуненню психолого-педагогічних порушень соціальної адаптації неповнолітніх.

ФОРМИ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ.

Диспут – це активна, зацікавлена розмова, суперечка, учасники якої бажають глибше розібратись у проблемах та питаннях, що обговорюються. На ньому можливі зіткнення різних, часто протилежних, точок зору. Пошук істини йде шляхом вільного обміну думками між його учасниками.

Мета диспуту – виявити позиції його учасників, роз'яснити в ході проведення та обговорення ту чи іншу проблему, пов'язану з законопослушністю громадян, порушеннями прав людини, злочинів проти людства, економічних та соціальних прав дитини.

До **завдань диспуту** належать: формування громадянської активності, вироблення законопослушності, переконань щодо дотримання принципів верховенства права, виховання правової активності та самостійності, принциповості, вміння логічно формувати та висловлювати свою думку.

Диспут починається з вибору теми. При цьому необхідно враховувати вікові можливості та інтереси учнів і звучати проблематично та гостро. Крім теми, слід намітити питання для обговорення. Вони мають бути цікавими, їхня мета – змусити учнів замислитись над суттю проблеми, викликати пізнавальну активність, бажання висловитися, допомогти розібратися. Закінчити варто диспут тоді, коли

зацікавленість ще не спала. Заключне слово має підсумовувати висловлювання учасників обговорення. Головне, щоб учні вільно висловлювались і у них не зникло бажання зробити це ще раз, але з іншої проблеми.

«Філософський стіл» допоможе учням розібратися в складних державотворчих процесах, у багатогранній, суперечливій дійсності, що їх оточує, пізнати проблеми правознавчого характеру.

Теми мають охоплювати глобальні проблеми:

- «Свобода слова»;
- «Мир»;
- «Совість»;
- «Право на довкілля»;
- «Моральні та духовні аспекти прав дитини»;
- «Смертна кара: за і проти»;
- «Людина і закон»;

За наявності в навчальному закладі об'єднання за інтересами, засідання «філософського столу» може бути проведено серед його учасників на одному із занять. При його відсутності – формується група бажаючих взяти участь здебільшого з числа старшокурсників в кількості 17-20 чоловік.

Основне завдання «філософського столу» - створити атмосферу вільного, невимушеного спілкування, довіри, відкритості, відвертості. Ця технологія забезпечує виховання в учнів переконань

щодо необхідності дотримання правових обов'язків, сприяє попередженню правопорушень і злочинності в молодіжному середовищі, шкідливих звичок, соціальної пасивності.

- Для забезпечення її результативності варто обрати організаційну раду, в якій виділити творчі групи:

- технічну (забезпечує технічне оснащення приміщення);

- музичну (відповідає за музичне оформлення

- «філософського столу»);

- дизайнерську (оформляє інтер'єр приміщення);

- кілька проблемних груп.

Кожна група отримує завдання згідно обраної теми, готує відповіді на запитання. На засідання «філософського столу» запрошуються бажаючі. «Філософський стіл» можна почати з демонстрації кіно-фото-фрагменту, з аналізу документів.

Темп його проведення повільний, головне – роздуми, думки учнів, бажання замислитися, розкритися, зуміти висловити свою думку, уважно вислухати товариша, виявити ерудицію, своє бачення людської гідності, цінності особистості. «Філософський стіл» можна проводити один раз на місяць і назвати, приміром, «філософський четвер», залежно від дня тижня, коли він проводиться.

«Сократівська бесіда». Ця форма роботи близька за змістом та організаційною формою проведення до попередніх, де провідним методом виступає дискусія. «Сократівську бесіду» досить провести раз на семестр, але до речі, регулярність її формує в учнів звичку до роздумів над життям, оточенням, важливими проблемами прав людини у правовій державі та захистом і збереженням цих прав.

Зміст бесід – колективні роздуми над життєво важливими проблемами правової культури та світогляду.

«Правовий ринг». Проводиться ринг двічі на рік: у кінці першого півріччя і на передодні закінчення навчального року. Ця технологія вимагає тривалої підготовчої роботи – 2-3 тижня. Особливі відмінності від попередніх методів – це формування команд. Дискусії та обговорення проводяться між командами.

Прес-конференція. Таку технологію можна використовувати зі старшокурсниками як в межах однієї групи, так спільно з двома чи трьома групами. Тематика прес-конференції може бути самою різноманітною: проблеми законопослушності, прав людини та дитини, ситуація, що є актуальною для міжнародної співдружності і в розв'язанні якої зацікавлене все демократичне суспільство. Вона розрахована на 30-45 хвилин і проводиться у формі ділової гри.

Вправи для рефлексії

Вправа 1. Психотехніка «Я не люблю...»

Учасники групи беруться за руки парами і говорять по черзі один одному про те, що вони не люблять. Наприклад: „Я не люблю, коли мене обманюють, кричать на мене, а особливо коли карають фізично. Я не люблю, коли ображають малих дітей або дівчат, коли знущаються з тварин...”

Вправа 2. Заборона казати «ні»

Один з учасників ставить іншому запитання, на яке не можна дати ствердної відповіді, або дає завдання, яке не можна виконати. Інший повинен висловити свою незгоду таким чином, щоб не застосовувати «ні» чи «не» (наприклад: «Чи не міг би ти покласти ноги на стіл?» – «Боюся, що це шокує присутніх»).

Ця вправа може виконуватися по колу або в парах. Можна пропонувати кілька варіантів відмови.

Вправа 3. «Грабіжник»

Інструкція тренера: «Уявіть собі, що на вас нападає грабіжник, але єдина ваша зброя – це слово. Що ви можете одразу відповісти йому? Адже в такій ситуації, мабуть, і не кожне слово допоможе. Вирішення цієї ситуації потребує неординарного підходу. Грабіжник, як правило, користується несподіванкою. Можливо, цим найкраще і відповісти. Та чим його здивувати? Тут допоможуть лише фантазія і винахідливість. Отже, ділимося на пари та розігруємо таку ситуацію: один у парі – грабіжник, а інший – жертва. У вас часу – кілька секунд.»

Обговорюються і демонструються результати.

Вправа 4. «Подарунок – жестом»

По колу учасники групи один одному роблять подарунки на невербальному рівні – жестами показують, що саме хочуть подарувати. Після закінчення вправи проводиться обговорення – уточнення, що саме подаровано.

Поради для підлітків



1. Ведіть здоровий спосіб життя, пам'ятайте не все в житті варто спробувати, грамотно плануйте свій час.

2. Привчайте себе до виконання режиму дня, дотримання культурно-гігієнічних

навичок, знайдіть для себе корисну улюблену справу, розвивайте свої здібності, грамотно підходьте до розв'язання конфліктних ситуацій.

3. Пам'ятайте, що шкідливі звички, негативні прояви поведінки, викорінюються дуже важко, краще їх не мати; головна умова позбутись поганої звички – бажання цього досягти.

4. Якщо вже трапилось лихо, знайдіть дорослих, кому Ви довіряєте. Пам'ятайте, батьки та вчителі – це ваші друзі, а не вороги.

5. Звертайтеся за допомогою до фахівців: практичного психолога, соціального педагога, класного керівника, центру здоров'я, служби у справах дітей.

Виховна робота в гуртожитку

Виховна робота в гуртожитку здійснюється відповідно вимог та завдання Концепції національно-патріотичного виховання молоді, Положення про гуртожиток та Правил внутрішнього розпорядку.

Середовище учнівського гуртожитку, з одного боку, загартовує, дисциплінує характер молоді людини, надає їй можливість набуття життєвого досвіду та навичок самостійного дорослого життя, виховує вміння відповідати за своє життя, здоров'я, вчинки, з іншого, учнівська громада гуртожитку формує в учня колективізм, надає досвід співіснування в колективі, можливість відчуття ролі й значення дружньої підтримки і взаємоповаги між людьми.

Одним з важливих напрямків превентивної роботи у гуртожитку є громадянське виховання. Формування не лише професіонала, а головне виховання свідомого громадянина, патріота, тобто людини з притаманними їй особливостями, якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення – це є основним у вихованні національної свідомості та почуття патріотизму.

Таким чином, превентивне виховання у гуртожитку – це цілеспрямована система заходів правового, психолого-педагогічного, соціально-медичного, інформаційно-освітнього та організаційного характеру, спрямованих на формування позитивних соціальних установок, запобігання негативних звичок тютюнопаління, вживання наркотичних речовин, відвернення суїцидів.

У профілактиці ризикованої та протиправної поведінки важливу роль відіграє просвітницько - профілактична діяльність, що спрямована на попередження негативних явищ через формування у молоді умінь та навичок, які сприяють відповідальній адаптивній, безпечній поведінці.

З цією метою в гуртожитку необхідно проводити бесіди правового змісту:

- «Дотримання законів України – обов'язок кожного громадянина»;
- «Кримінальна відповідальність неповнолітніх»;
- «Чи можуть бути права без обов'язків?»;
- «Наркоманія – зло для здоров'я та життя»;
- «Тютюнопаління та здоров'я підлітків».

Організація роботи учнівського гуртожитку передбачає учнівське самоврядування. Робота учнівської ради гуртожитку – це дієва форма взаємодії мешканців та адміністрації навчального закладу. Присутність постійної і живої ініціативи учнів, їх самостійний пошук нових форм організації дозволяє,

допомога у проведенні профілактики правопорушень та покращенні побутових умов – активізують виховну роботу у гуртожитку.



УЗАГАЛЬНЕННЯ

Превентивну роботу слід будувати на базі вивчення причин відхилень у поведінці засобами педагогічної діагностики та прогнозування; з урахуванням специфіки кожного навчального закладу, рівня розвитку учнівського колективу; залучення важковиховуваних підлітків до практично-предметної та особистісно-ролевої діяльності, а також суспільно-корисної продуктивної праці.

Формуючи превентивне виховне середовище, педагоги враховують життєві потреби особистості та цілі навчального закладу як відкритої соціально-педагогічної системи і об'єднують зусилля усіх учасників навчально-виховного процесу – педагогів, батьків, учнів, громаду.

Нетрадиційними технологіями превентивного виховання учнів є навчальні ігри які є репетицією діяльності людини, оскільки забезпечують можливість учневі «програти» практично кожен конкретну ситуацію і застосувати її в житті.

Успіх застосування превентивного виховання у системі професійно-технічної освіти залежить від багатьох факторів. Однак провідне місце у цьому належить викладачу, розумовому розвитку учнів, їх пізнавальній самостійності.

Результатом ефективної роботи з превентивного виховання є активізація учнів та батьків в організації і проведенні загально училищних та класних заходів, зменшення кількості учнів на внутрішкільному обліку, відсутність учнів-правопорушників на обліку в службі у справах неповнолітніх та зменшення кількості учнів, схильних до правопорушень.